

БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ

(Энг кадимги замонлардан хозиргача)

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ТАРИХ ВА МАДАНИЙ МЕРОС ФАКУЛЬТЕТИ

БУХОРО ТАРИХИ КАФЕДРАСИ

БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ

(энг қадимги замонлардан ҳозиргача)

мавзусидаги Республика илмий-амалий (онлайн) конференция

МАТЕРИАЛАРИ

Бухоро – 2021

Илмий-амалий анжуман Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги тасарруфидаги олий таълим ва илмий тадқиқот муассасалариджа 2021 йилда Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 2 мартдаги 78-Ф-сонли фармойиши асосида Бухоро тарихи, манбашунослиги, тарихишунослиги, археологияси, этнографияси, нумизматикаси, шаҳарсозлиги, маданият ва санъати соҳаларида амалга оширилаётган энг янги илмий натижаларни илмий жамоатчиликка етказиш, фан ва таълимнинг узвий боғлиқлигини кучайтириш мақсадида Бухоро давлат университетида **2021 йил 26 июнь** куни **“БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ” (ЭНГ ҚАДИМГИ ЗАМОНЛАРДАН ҲОЗИРГИ ДАВРГАЧА)** мавзусидаги Республика миқёсида анъанавий илмий-амалий (*онлайн*) конференция белгиланган тадбирларни амалга ошириш мақсадида ўтказилди.

Масъул муҳаррир:

Х.Х.Тўраев, БухДУ профессори, тарих фанлари доктори

Тахрир ҳайъати:

О.Х.Хамидов, Бухоро давлат университети ректори,
иқтисод фанлари доктори, профессор

О.С.Қаҳҳоров, Илмий ишлар ва инновациялар бўйича, проректор,
иқтисод фанлари доктори (DSc), доцент

Ж.Р.Жўраев, Тарих ва маданий мерос факультети декани

Ф.У.Темиров, Бухоро тарихи кафедраси мудирини, тарих фанлари
бўйича фалсафа доктори (PhD)

М.Б.Қурбонова, тарих фанлари номзоди, доцент

Д.М.Жамолова, тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Тўплаб нашрга тайёрловчилар:

Темиров Ф.У., Бухоро тарихи кафедраси мудирини

Очилов А.Т., Бухоро тарихи кафедраси ўқитувчиси, таянч докторант

Умаров Б.Б., Бухоро тарихи кафедраси ўқитувчиси

Илмий-амалий анжуман материалларида чоп этилаётган мақола ва тезислардаги матн, манба ва адабиётлар учун муаллифларнинг ўзлари масъулдир

12. OCHILOV, Alisher. "JEWELRYC TRADITION IS A SOURCE OF STUDY OF BUKHARA HISTORY." *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi* 1.1: 105-116.
13. Бобожонова, Феруза Хаятовна. "БУХОРО МАДРАСАЛАРИ МАЪНАВИЯТ ДУРДОНАСИ." *Scientific progress* 2.1 (2021): 362-366.
14. Муродова, Дилрабо Шомуродовна. "ИККИНЧИ ЖАҶОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА БУХОРОДА ИЛМ ВА ФАН (БУХОРО ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ МИСОЛИДА)." *Scientific progress* 2.1 (2021): 660-664.
15. Ochilov Alisher. "The Role of Zamanbaba Culture in The Social and Economic History of Bukhara Oasis During Bronze Age." *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY* 2.4 (2021): 42-47.
16. JAMOLOVA, DILNOZA MUYIDDINOVNA. "THE END OF THE EMIRATE OF BUKHARA: THE END OF THE POLITICAL STRUGGLE BETWEEN THE JADIDS AND THE ULEMA." *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences* 1.1 (2021).
17. Jamolova, D. M. "Traveling to Modernity: Perception of Modernity of the Central Asian Muslims in the early 20th century." *International Journal of Psychosocial Rehabilitation* 9.24 (2020): 4202-4207.
18. Темиров Ф., Исломов Д. САДРИДДИН АЙНИЙ–ЗАМОНДОШИ ФИТРАТ ҲАҚИДА //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 1349-1354.
19. Темиров Ф., Халикова Н. БУХОРО АМИРЛИГИДА ТАШҚИ СИЁСАТ ВА ДИПЛОМАТИЯНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИДАН //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 1276-1282.
20. Темиров Ф., Умаров Б. БУХОРО АМИРЛИКДА ОИЛА, НИКОҶ ВА МЕРОС ҲУҚУҚИНИНГ АМАЛДА ҚЎЛЛАНИШИ //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 1201-1207.

XX ASR 50-YILLARIDA BUXORO ADABIY MUHITI

*Amonkeldi Axmatov –
BuxDU tayanch doktaranti*

1950-yil Buxoro adabiy muhitida alohida ahamiyatga molik yil bo'ldi. Avvalo, ushbu yilda aksar tadbirlar O'zbekiston SSRning 25 yilligiga bag'ishlanadi. Shu munosabat bilan O'zbekiston Sovet Yozuvchilar uyushmasi prezidiumi partiya tashkilotlari bilan birgalikda korxonalar, kolxozlar va ta'lim muassasalariga yozuvchilar jamoalarini muntazam ravishda yuborib turgan. O'zbekiston sovet adabiyotining 25 yilligi munosabati bilan yozuvchilar jamoasi viloyatlarga tashrif buyurishadi va ko'plab adabiy kechalarda ishtirok qilib, O'zbekiston sovet adabiyotining yutuqlari haqida ma'ruzalar qiladilar.

“Mintaqalarda adabiy uyushmalar va to’garaklar bilan muntazam aloqada bo’lish va rejalashtirilgan tadbirlarning bajarilishini nazorat qilish uchun har bir hududga prezidium a’zolari tayinlangan”¹.

Buxoro viloyatida O'zbekiston SSR-ning 25 yilligi munosabati bilan o'tkazilgan ijodiy va adabiy kechalarni o'tkazish to'g'risida hisobotdan ma'lum bo'lishicha: O'zbekiston Sovet Yozuvchilar uyushmasi Prezidiumining buyrug'i bilan Uyg'un 1950-yil 6-yanvardan 11-yanvargacha Buxoro shahri va viloyatida bo'lib, bir qator tadbirlarda ishtirok qiladi.

7-yanvar kuni Buxoro o'qituvchilar uyida buxorolik yosh yozuvchilarning Buxoro shahar ziyolilari bilan uchrashuvi bo'lib o'tadi. "O'zbekiston yozuvchilari qanday qilib O'zbekiston SSRning 25 yilligini nishonlaydilar" mavzusida ma'lumot beriladi. Shuningdek, yozuvchilarning ushbu tarixiy sanaga bag'ishlangan asarlari haqida suhbatlashildi.

Tadbir davomida buxorolik yosh yozuvchilar o'z asarlarini o'qishdi. So'ngra, ishtirokchilarning iltimosiga binoan, Uyg'un ham bir nechta she'rlaridan o'qib beradi.

8-yanvar kuni Shofirkon tumanidagi, "Qizil Bayroq" kolxozining klubida kolxozchilar va xodimlar, o'qituvchilar, sovet va partiya ishchi faollari, tuman faollari ishtirokida ikki qismdan iborat adabiy kecha bo'lib o'tadi. Tadbirni rayon partiya komiteti kotibi Sharipov boshqaradi va Uyg'unning "Sirdaryo sirlari" she'rini o'qiydi.

Birinchi qismda Uyg'un O'zbekiston sovet adabiyotining holati to'g'risida ma'ruza qiladi, shundan so'ng yosh buxorolik yozuvchilar O'zbekiston SSRning 25 yilligiga bag'ishlangan asarlaridan namunalar o'qishdi. Ikkinchi qismda havaskorlarning tomonidan kontsert beriladi, unda asosan O'zbekiston shoirlari she'rlaridan tuzilgan qo'shiqlar ijro etiladi. Kechaning oxirida ma'ruza va badiiy qism uchun minnatdorchilik bilan kolxoz partiya tashkiloti kotibi va kolxoz jamoasi a'zosi Raya Abidova so'zga chiqadi. Ularga tez-tez tashrif buyurishni va o'zlarining ijod namunalaridan o'qib berishni iltimos qildi.

9-yanvar kuni Buxoro viloyat teatri binosida korxonalar ishchilari, ziyolilar, talabalar ishtirokida adabiy tadbir bo'lib o'tadi. Kechki qism ikki qismdan iborat edi. Oqshom raisi viloyat qo'mitasi kotibi Qo'chqorov kechani ochib beradi. Buxoro Pedagogika instituti dotsenti Yunusov “O'zbekiston sovet adabiyotining 25 yilligi” nomli maruza qiladi. Ma'ruzadan so'ng buxorolik shoirlar, yosh yozuvchilar o'zlarining O'zbekiston SSRning 25 yilligiga bag'ishlangan asarlarini o'qishadi. O'zbekiston shoirlari - Hamid Olimjon, G'afur G'ulom, Uyg'un, Amin Umariy va boshqalarning eng yaxshi asarlaridan namunalar o'qiladi.

“O'zbekiston SSR Yozuvchilar uyushmasi prezidiumi kishilarni kommunizm ruhida tarbiyalaydigan zamonaviy mavzudagi yuksak g'oyaviy va yuksak badiiy asarlarni yaratishni eng muhim ustuvor va doimiy vazifasi deb

¹Ўзбекистон МДА, 2356-фонд, 1-рўйхат, 162-иш,42-варақ

biladi va ushbu vazifalarni bajarish uchun astoydil harakat qilmoqda” - deyiladi O‘zbekiston SSR Markaziy Qo‘mitasi Byurosining 1949-yil 25-iyuldagi "O‘zbekiston Sovet Yozuvchilar uyushmasining ishi to‘g‘risida" gi qarori ijrosi bajarilishi yuzasidan berilgan № 23/85 sonli hisobotda¹

Arxiv materiallarini o‘rganish jarayonida ma‘lum bo‘ladiki, 1950 yil 15-18-mart kunlari bo‘lib o‘tgan O‘zbekiston SSR Yozuvchilar uyushmasi prezidiumining IV pleniumida yozuvchilarning g‘oyaviy va badiiy o‘shishiga hissa qo‘shayotgan adabiy tanqidni rivojlantirish masalasi alohida ko‘rilgan. Uyushmaning tanqid bo‘limi ishida va Yozuvchilar uyushmasining kundalik faoliyatida kosmopolitizm va millatchilikning eng kichik ko‘rinishlariga qarshi murosasiz kurash olib borilishi qayd qilingan. Viloyatlardan konsultatsiya markaziga kelayotgan yosh yozuvchilarning asarlariga jiddiy e‘tirozlar bildirilgan.

1940 yildan o‘tkazib kelinayotgan respublika yosh yozuvchilar konferensiyasi 1950 yilda ham tashkillashtirildi. Ushbu yilgi konferensiyada yosh yozuvchilar bilan ishlash uchun maxsus komissiya tuziladi. Komissiyaning keyingi faoliyati va rivojlanish konsepsiyasi ishlab chiqilgan. Yosh yozuvchilar ishtirokida o‘zbek va rus tillarida oyiga ikki marotaba seminarlar tashkil qilinadigan bo‘ldi. Seminarga respublikaning adabiyotshunos olimlari va adabiy tanqidchilari jalb qilib kelingan. IV pleniumda bolalar adabiyoti ham muhokama qilindi va rivojlantirish chora tadbirlari ishlab chiqildi. Respublika va viloyat gazeta jurnallari faoliyati jonlandi biroq viloyat gazetalarida adabiyot sahifalari muntazam yo‘lga qo‘yilmagan.

Buxoroga rasmiy tashrif bilan kelgan adib Uyg‘un "Buxoro haqiqati" tahririyatida yosh buxorolik yozuvchilar bilan suhbat quradi va ularning asarlari bo‘yicha konsultatsiyalar beradi. “Buxoro haqiqati” gazetasida O‘zSSR tashkil etilganligining 25 yilligiga bag‘ishlangan adabiy sahifani tashkil qilishga amaliy yordam ko‘rsatadi².

Viloyat yosh yozuvchilari Respublika matbuotida xam o‘zlarining asarlari bilan faol katnashyaptilar jumladan: T.Hamidov, Tagaev, M.Yunusov (Buxoro) o‘z ijodlari bilan ma‘lum bo‘lib ulgurganlar.

O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasida yosh yozuvchilar uchun ikkita seminar (o‘zbek va rus tillarida) muntazam ravishda faoliyat olib borgan. "Yoshlar daftarchasi" nomli 6 ta almanax (o‘zbek va rus tillarida) nashr etilgan bo‘lib, universitetlar va korxonalarda yosh adiblarning respublika konferensiyasi o‘tkazib kelingan. 45 ta adabiy to‘garaklar tashkil etilgan bo‘lib, biroq ularning faoliyatini nazorat qilish yaxshi tashkillashtirilmagan³.

Adabiy to‘garaklari viloyat gazeta tahririyatlari huzuridagi barcha viloyat markazlarida (faqat Termiz shahridan tashqari), Toshkent, Samarqand, Qarshi

¹ Ўзбекистон МДА, 2356-фонд, 1-рўйхат, 162-иш,41-варақ

² Ўзбекистон МДА, 2356-фонд, 1-рўйхат, 162-иш,75-варақ

³Ўзбекистон МДА, 2356-фонд, 1-рўйхат, 162-иш,53-варақ

va Buxoroda esa sanoat korxonalari va o'quv muassasalarida ham adabiy to'garaklar tashkil etilgan.¹

O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi a'zolari bo'lgan viloyatlarda va shaharlarda to'garaklarga ushbu yozuvchilar rahbarlik qiladi, qaysiki viloyatda uyushma a'ziligini olgan ijodkor bo'lmasa, to'garaklarni boshqarish gazetalar tahririyatiga yuklangan. Afsuski, 1950 yilda Buxoro viloyatidan uyushma a'zo ijodkor yoqligi bois to'garak faoliyatiga gazeta tahririyati rahbarlik qilgan. Adabiy to'garaklar uchun dastur yosh yozuvchilar bilan ishlash komissiyasi tomonidan tuzilib, joylarga yuborilgan.

1950-yilda O'zbekiston SSR yozuvchilar uyushmasining faqat Samarqand filiali mavjud bo'lib, Buxoro bo'limi urush yillari o'z faoliyatini to'xtatgan edi. Shu sababli boshqa viloyatlar singari Buxoroda ham adabiy seminarlar matbuot jumladan, "Buxoro haqiqati" tahririyati huzurida tashkillashtirilgan edi. Ularga birlashtirilgan rayosat azolari hududlardagi adabiy ishlarning holati uchun javobgar edi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Prezidiumi yozuvchilarning viloyatlardagi kolxozchilar, ishchilar, ziyolilar va talabalar bilan yaqin aloqalarini mustahkamladi va rivojlantirdi. XX asrni ikkiga bo'luvchi 1950-yilda Buxoro adabiy muhitda ham jo'shqin hayot davom etar edi. Markazdan berilgan topshiriqlar, konsultatsiya uchun yuborilgan vakillar bilan adabiy muhit yanada qizg'in tus oladi. Yozuvchi adib Uyg'unning Buxoroda bo'lishi va adabiy tadbirlarda ishtiroki yosh qalamkashlarga katta saboq darsini o'tadi. Uyg'un rahbarligidagi Yozuvchi, shoirlar delegatsiyasi oliy ta'lim muassasalari, kutubxona, yirik korxonalar, maktab, kolxozlarga tashrif buyurib badiiy chiqishlar, maruzalar qildilar. Ushbu yilda Buxoroda adabiy seminar, adabiy to'garak faoliyat yuritir biroq, yozuvchilar uyushmasining Buxoro bo'limi tashkillashtirilmagan, ammo, tuzilishi uchun to'la ma'noda sharoit yetilib kelgan edi.

БУХОРО АМИРЛИГИДАГИ ИЖТИМОЙ ҚАТЛАМЛАР ФАОЛИЯТИ (XIX АСР ИККИНЧИ ЯРМИ – XX АСР БОШЛАРИ)

*Шодиева Шахло Солиевна –
Бухоро давлат университети
таянч докторанти*

Бухоро амирлиги ўз хусусиятига кўра аграр мамлакат бўлиб, мамлакат умумий аҳолисининг 65% ни деҳқонлар ташкил этган². Бухоро амирлигида қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг асосий ишлаб чиқарувчилари ҳисобланган деҳқонлар қуйидаги гуруҳларга бўлинган:

- кичик ер ҳудудига эга бўлган деҳқонлар,
- давлат ерларининг ижарачилари бўлган деҳқонлар,

¹Ўзбекистон МДА, 2356-фонд, 1-рўйхат, 162-иш,42-варақ

² Исмаилова Б. Бухарский эмират в период протектората (1868-1917 гг.). – Худжанд, 1997. –с.39

Baqoyev Umidjon, Jamolova D.M. Ashtarxoniylar sulolasi va Hindiston davlati tashqi aloqalari.....	79
Amonkeldi Axmatov. XX asr 50-yillarida Buxoro adabiy muhiti	84
Шодиева Шахло. Бухоро амирлигидаги ижтимоий қатламлар фаолияти (XIX аср иккинчи ярми – XX аср бошлари).....	87
Нормуродова Г.Б. Мирза Насруллоҳбий қўшбеги – ислохотпарвар вазир. 94	
Бобоев Феруз. Бухоро областида коллективлаштириш сиёсати ва унинг оқибатлари.....	98
Ҳаётова Нафиса. Бухоро шаҳарсозлиги тараққиётида логистика хизматларининг аҳамияти.....	103
Ҳайитов Ш.А. Ўрта Осиёда миллий - худудий чегараланишлардан сўнг янгидан районлаштириш тадбирлари	106
Rajabov O.I. Buxoro vohasi aholisining xalqaro savdo-sotiqdagi aloqalari xususida	109
Миракбаров Мирҳомид. Мурунгов олтин конининг кўҳна Бухоро тарихида тутган ўрни.....	113
Ҳайитов Ж.Ш. Бухорода донли экин янги навларининг тарқалиши тарихини ўрганишда архив материаллари муҳим манба.....	115
Рашидов Шохжаҳон. Иккинчи жаҳон уруши йилларида Бухоро вилоятига раҳбарлик қилган таниқли арбоб	118
Қудратов Ш.Ё. Бухоро амирлигининг ғарб мамлакатлари билан савдо алоқалари.....	121
Хайдаров М.М. БХСР да марказ ваколатли ташкилотлари фаолиятига доир мулоҳазалар.....	126
Рахмонов Камол. XX асрнинг 20-йиллари ижтимоий муаммоларига доир айрим мулоҳазалар	132
To'rayeva Guli, Elmurodova Xursandoy. XVII-XIX asrlarda O`rta Osiyo masalasida ingliz-rus raqobati	134
Тураев Х. Бухара и сефевидский Иран: основные тенденции взаимоотношений	139
Ahmadov Humoyun. Choriqulboy hayotiga bir nazar	145
Mubinov Muhammadali. Buxoro amirligining o`z mustaqilligi uchun kurashlardagi diplomatiyasi.....	148
To'rayeva Guli. Turkiston to'plamining yaratilish tarixi	154
Zamonov A.T., Subhonov Farruhjon. Subxonqulixonning bir necha marta taxt vorisi tayinlashiga nima sabab bo'lgan edi?.....	158

3- ШЎЪБА. БУХОРО ТАРИХИ МАНБАШУНОСЛИГИ ВА ТАРИХШУНОСЛИГИ; БУХОРО ТАСАВВУФ ТАРИҚАТЛАРИ МАКТАБИ.....

Rajabov O.I. Buxorolik o`rta asr islomshunos olimlar.....	162
Равшанов Ўқтамали. Бухоро музейида сақланаётган қуръонлар коллекцияси.....	168
Чўтматов Жўрабек. Термиз ва Бухоро илмий алоқаларига доир.....	174